

Eligiusz MAŁOLEPSZY, Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA

Zarys dziejów Związku Strzeleckiego w powiecie częstochowskim w okresie międzywojennym

Związek Strzelcki (ZS) nawiązywał do tradycji organizacji, której współtwórcą w okresie poprzedzającym wybuch I wojny światowej był Józef Piłsudski. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, oficjalnej rejestracji ZS dokonano w 1919 r. J. Gaj wśród członków założycieli ZS wymienia: Stanisława Staniszewskiego, Wacława Sieroszewskiego, Wacława Tokarza, Artura Śliwińskiego, Kazimierza Pawłowicza, Macieja Kuhnke, Adama Skwarczyńskiego, Tadeusza Gałęckiego¹.

Według statutu z 27 listopada 1919 r. zadaniem Związku było propagowanie i popularyzowanie wychowania fizycznego, sportu, a przede wszystkim przysposobienia wojskowego². Należy podkreślić, iż towarzystwo w całym okresie międzywojennym, a szczególnie po 1926 r. posiadało sprzyjające warunki do rozwijania działalności. Związek przez cały ten okres współpracował z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Ministerstwem Spraw Wojskowych. W piśmie Ministra Spraw Wewnętrznych, S. Downarowicza z dnia 4 grudnia 1921 r. skierowanym do wojewodów poleca on: „(...) wydać odpowiednie zarządzenia podwładnym sobie urzędom, aby nie przeszkadzały działaniu Towarzystwa »Związek Strzelecki« w granicach zatwierdzonego statutu»³.

Na terenie powiatu częstochowskiego, już od 1919 r. daje się zauważyć silny rozwój ZS. Jednym z pierwszych oddziałów ZS był powstały 15 maja 1919 r.

¹ J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku*, Poznań 1991, s. 161.

² Archiwum Państwowe w Częstochowie (APCz), Starostwo Powiatowe Częstochowskie (SPC), sygn. 40, Związek Strzelecki 1922-1928, pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do wojewodów z dnia 4.12.1921 r., bp.; „Strzelec” nr 1 z 5.03.1921 r.

³ APCz, SPS, sygn. 40, Związek Strzelecki 1922-1928, pismo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do wojewodów z dnia 4.12.1921 r., bp.

oddział w Kłobucku⁴. Na przełomie II i III dekady XX wieku oraz w pierwszej połowie lat dwudziestych powstały dalsze, m.in. w Częstochowie, Blachowni, Kamienicy Polskiej, Nowej Wsi, Węglowicach, Łobodnie, Łojkach, Wielkiej Górze i Wyczerpach⁵. W strukturze administracyjnej ZS obszar powiatu częstochowskiego, jako obwód podległy był do 1922 r. okręgowi kieleckiemu, a w latach następnych okręgowi łódzkiemu.

W dniach 23 i 24 września 1921 r. odbył się I Zjazd Związku Strzeleckiego. Spośród okręgów Związku, okręg kielecki reprezentowany był przez 49 delegatów. Okręg kielecki liczył wówczas 100 oddziałów zrzeszających 3.881 członków (najliczniejszy pod względem liczby członków). W czasie obrad uczestnicy zjazdu dyskutowali nad aktualnymi i przyszłościowymi zadaniami i celami działalności ZS. Podjęli szereg uchwał, wśród których za najważniejsze należy uważać, współpracę z władzami państwowymi w dziedzinie przysposobienia wojskowego oraz nawiązanie kontaktów z przedstawicielami Ministerstwa Spraw Wojskowych. Ćwiczenia i szkolenie wojskowe w ZS miały się odbywać według regulaminów wojskowych⁶. Podjęto również decyzję o apolityczności Związku, stwierdzając, iż „(...) warunkiem skutecznej działalności Związku Strzeleckiego jest jego bezpartyjność i kierowanie się w pracy jedynie interesem dobra Państwa (...)”.

Związek Strzelecki upoważniony był przez Ministerstwo Spraw Wojskowych do prowadzenia prac przysposobienia wojskowego oraz posiadał od 1921 r. „mandat reprezentacji sportu strzeleckiego na wewnątrz i zewnątrz kraju jako oficjalny członek Międzynarodowego Związku Strzeleckiego i Związku Polskich Związków Sportowych”⁷.

Komendantem obwodu częstochowskiego w latach dwudziestych był Ryszard Schmidt. Dzięki jego inicjatywie, niektóre oddziały ZS powiatu częstochowskiego prowadziły intensywną działalność, a zwłaszcza w Częstochowie, Blachowni, Rakowie i Wyczerpach. W programie zajęć praktycznych prowadzono musztrę, marszobiegi, biegi terenowe, ćwiczenia lekkoatletyczne (m.in. skok w dal, skok wzwyż, rzut dyskiem, pchnięcie kulą), gimnastykę, strzelectwo, przeciąganie liny i rzut granatem.

⁴ F. Sobalski, Miasta i gminy powiatu częstochowskiego w świetle kwestionariuszy z 1931 roku, w: „Ziemia Częstochowska” t. XI 1976, Częstochowa 1976, s. 294.

⁵ APCz, SPC, syg. 37, Stowarzyszenia sportowe 1921-1931, Protokół posiedzenia PRWFiPW (Powiatowej Rady Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego) na powiat częstochowski w dniu 10.12.1925 r., bp.; „Strzelec” nr 19-20 z 15.11.1923 r.

⁶ APCz, SPC, syg. 40, Związek Strzelecki 1922-1928, Sprawozdanie ze Zjazdu Związku Strzeleckiego w Warszawie, bp.

⁷ Archiwum Akt Nowych (AAN), Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP), syg. 1667, Korespondencje z Ministerstwem Spraw Wojskowych dotyczące Przysposobienia Wojskowego, pismo Ministerstwa Spraw Wojskowych, s. 188; syg. 1682, Sprawy Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego, pismo dyrektora PUWFiPW płk. Kilińskiego, bp.

Najwięcej członków (138) posiadały oddziały ZS w Częstochowie. W Częstochowie oprócz oddziałów męskich istniał również jeden oddział żeński Związku, liczący 18 członkiń⁸. Pod koniec 1924 r. w następujących miejscowościach powiatu częstochowskiego istniały oddziały ZS: w Częstochowie, Blachowni, Rakowie, Kamienicy Polskiej, Nowej Wsi, Węglowicach, Łobodnie, Wielkiej Górze, Wyczerpach, Wilkowiecku, Walenczowie, Łojkach, Wanatach, Opatowie, Popowie, Wąsoszu, Klepaczce, Mokrej, Kamieńsku, Górkach, Przystajni, Truskolasach, Lipiu, Dankowie, Pankach, Rębielicach Szlacheckich, Linowie i Ługach⁹. Niektóre z wymienionych oddziałów ZS były okresowo nieczynne z powodu reorganizacji. Nie zmienia to jednak faktu, że ZS na terenie powiatu częstochowskiego (oprócz Częstochowy) dysponował w połowie lat dwudziestych znaczną ilością oddziałów.

ZS podobnie, jak i inne towarzystwa prowadzące działalność w zakresie przysposobienia wojskowego i kultury fizycznej napotykał na trudności w formie braku sprzętu oraz niedostatków kadry instruktorskiej. Jednym z oddziałów stosunkowo najlepiej wyposażonym w sprzęt sportowy (gimnastyczny) był oddział w Kłobucku. Początkowo ZS obwodu częstochowskiego dysponował zaledwie kilkoma instruktorami. Działająca w latach dwudziestych Powiatowa Rada Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego na powiat częstochowski zorganizowała kursy instruktorskie. ZS zgłosił kandydatów z oddziałów w: Kłobucku, Blachowni, Kamienicy Polskiej, Nowej Wsi, Węglowicach, Łobodnie i Wielkiej Górze¹⁰.

Dość duży wzrost ilości oddziałów, a także liczby członków ZS w powiecie częstochowskim uwidocznił się na początku lat trzydziestych. W tym okresie powstały oddziały w Podłężu Szlacheckim, Czarnym Lesie, Wiercicy, Herbach Polskich, Lubojnie, Miedźnie, Kamyku, Cisiach, Gnaszynie Dolnym, Przyrowie¹¹. Najliczniejszymi na terenie powiatu częstochowskiego (poza Częstochową) były oddziały ZS w Gnaszynie (66 członków), Herbach Polskich (60 członków) oraz w Kłobucku (60 członków). Sprawozdania kwartalne starostwa powiatowego częstochowskiego, a także starostwa grodzkiego częstochowskiego (począwszy od 1934 roku) w pierwszej połowie lat trzydziestych wykazywały stopniowy wzrost liczby oddziałów i członków Związku. Według sprawozdań starostwa powiatowego częstochowskiego i starostwa grodzkiego częstochowskiego

⁸ „Strzelec” nr 22–23 z 31.12.1923 r.

⁹ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach (WAPK), Urząd Wojewódzki w Kielcach (UWK), sygn. 628, Wykaz stowarzyszeń w powiecie Częstochowa, wykaz stowarzyszeń zalegalizowanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, względnie jego organy, Starostwo Częstochowskie, s. 11–25.

¹⁰ APCz, SPC, sygn. 37, Stowarzyszenia sportowe 1921–1931, protokół posiedzenia PRWFIPW na powiat częstochowski w dniu 10.12.1925 r., bp.

¹¹ WAPK, UWK, sygn. 3205 II, Związek Strzelecki, rejestracja oddziałów Związku Strzeleckiego, s. 80–92, 155, 261–266, 412–419.

wskiego za IV kwartał 1934 r., ZS liczył na terenie powiatu częstochowskiego (poza Częstochową) 49 oddziałów i 1.519 członków, natomiast w Częstochowie 7 oddziałów i 290 członków¹².

Prezesem ZS na terenie powiatu częstochowskiego był kapitan żandarmerii w stanie spoczynku Stanisław Grec, zaś komendantem obwodu częstochowskiego kpt. Respondek (żołnierz służby czynnej 27 pułku piechoty stacjonującego w Częstochowie).

W drugiej połowie lat trzydziestych stan liczebny członków ZS na terenie powiatu częstochowskiego nieco zmalał. W powiecie częstochowskim (poza Częstochową) istniały 44 oddziały skupiające 648 członków (w tym 103 członkiń w 5 oddziałach), natomiast w Częstochowie istniało 8 oddziałów liczących 175 członków (w tym 69 członkiń w 3 oddziałach)¹³. Liczebność ZS w 1937 r. na terenie powiatu częstochowskiego w porównaniu do innych obszarów województwa kieleckiego nie wyglądała imponująco. Najliczniejsze obwody istniały na terenie powiatu kieleckiego (3.040 członków) i powiatu radomskiego (bez Radomia) (2.006 członków), natomiast najmniejsze były w powiecie stopnickim (392 członków) i powiecie opatowskim (300 członków). Na zróżnicowanie liczebności obwodów zwrócił uwagę w jednym ze sprawozdań wojewoda kielecki, pisząc: „(...) rozwój ZS w województwie kieleckim nie osiągnął należytego poziomu, a przy tym wykazuje bardzo znaczne różnice nawet w sąsiadujących ze sobą bezpośrednio powiatach (...)”¹⁴. Biorąc pod uwagę stan liczebny ZS w poszczególnych powiatach, wniosek ten jest słuszny. Należy jednak wziąć pod uwagę następujące dwa elementy. Pierwszy z nich, to ten, że poszczególne powiaty województwa kieleckiego różniły się znacznie pod względem liczby mieszkańców. Dlatego nie może dziwić fakt, iż powiaty: stopnicki i opatowski liczyły najmniej członków ZS. Po drugie, oceniając liczebność warto zwrócić uwagę na to z jakich środowisk rekrutowali się członkowie Związku Strzeleckiego. Jak wynika z zestawienia cyfrowego ZS z dnia 5 kwietnia 1935 r. na terenie powiatu częstochowskiego, wśród 1.203 członków ćwiczących, 31 osób to oficerowie i podchorążowie, 54 podoficerowie i aż 770 bezrobotni ze środowisk miejskich i wiejskich¹⁵. Bezrobotni niejednokrotnie stanowili ponad 50% stanu liczebnego poszczególnych oddziałów. Mimo iż Związek zgłaszał aspirac-

¹² WAPK, UWK, syg. 2717, Sprawozdanie kwartalne Starostów Powiatowych z życia polskich legalnych związków i stowarzyszeń za rok 1936 (Będzin, Częstochowa), sprawozdanie kwartalne starostwa grodzkiego częstochowskiego za okres 1.10.1934 – 31.12.1934 r., s. 55; sprawozdanie kwartalne starostwa powiatowego częstochowskiego za okres 1.10.1934 – 31.12.1934 r., s. 42.

¹³ WPK, UWK, syg. 3205 II, Związek Strzelecki, pismo wojewody kieleckiego z dnia 7.03.1937 r. do MWRiOP, s. 531–533.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ WAPK, UWK, syg. 3205 II, Związek Strzelecki, zestawienie cyfrowe z działalności Związku Strzeleckiego na terenie województwa kieleckiego z dnia 5.04.1935 r., s. 487.

cje organizacji apolitycznej, znaczna ilość oddziałów była pod wpływami Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR).

W latach trzydziestych ZS stał się bardziej organizacją młodzieżową, gdyż część jego członków odeszła do utworzonego w tym okresie Związku Rezerwistów¹⁶.

ZS prowadził działalność w zakresie przysposobienia wojskowego, wychowania fizycznego, sportu, a także wychowania obywatelskiego i przysposobienia rolniczego. Sprawozdania kwartalne starostów częstochowskich wykazywały przeważnie intensywną działalność ZS. Np. w sprawozdaniu starosty grodzkiego częstochowskiego z 8 kwietnia 1935 r. czytamy: „(...) wśród istniejących stowarzyszeń pod względem intensywności działania w dalszym ciągu wysuwały się związki o charakterze wojskowym, Związek Strzelecki, Związek Oficerów Rezerwy, Związek Rezerwistów. Poza tym stowarzyszenia wchodzące w skład Akcji Katolickiej (...)”¹⁷.

W zakresie przysposobienia wojskowego powszechnie uprawiano strzelectwo, ćwiczenia polowe i marszowe. Każdy oddział ZS zobowiązany był przeprowadzać ćwiczenia w zakresie strzelectwa. Najlepsi strzelcy z poszczególnych oddziałów ZS uczestniczyli w corocznych strzelaniach konkurso- wych obwodu częstochowskiego (powiat częstochowski). W ramach tych zawodów rywalizowano zazwyczaj w dwóch grupach: oddziałów ZS z Częstochowy oraz oddziałów ZS z powiatu częstochowskiego (oprócz Częstochowy)¹⁸. Przedstawiciele ZS zaliczali się do najlepszych w tej dyscyplinie w powiecie częstochowskim, m.in. wymienić należy Stanisława Nowickiego, Leona Kwiatkowskiego, Feliksa Trynkiewicza, Tadeusza Wichlińskiego i Muszyńskiego. W rozegranych w ramach Powiatowego Święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego zawodach strzeleckich w 1938 r. najlepszymi okazali się strzelcy z oddziałów: Przyrowa, Zagórza, Wilkowicka i Liszki Dolnej¹⁹.

Związek Strzelecki obwodu częstochowskiego organizował corocznie zawody marszowe. Odbywały się one przeważnie na trasie Częstochowa – Blachownia – Trzepizury – Wręczyca – Kłobuck – Częstochowa (około 52 km)²⁰. W zawodach uczestniczyły oprócz drużyn ZS, drużyny harcerskie oraz towarzystwa prowadzące działalność w zakresie przysposobienia wojskowego, np.

¹⁶ WAPK, UWK, sygn. 2720, Sprawozdanie z życia polskich legalnych stowarzyszeń i związków 1931–1935, sprawozdanie kwartalne wojewody kieleckiego z dnia 27.04.1934 r., s. 2.

¹⁷ WAPK, UWK, sygn. 2717, Sprawozdanie kwartalne Starostw Powiatowych z życia polskich legalnych związków i stowarzyszeń za rok 1936, sprawozdanie starosty grodzkiego częstochowskiego z 8.04.1935 r., s. 64.

¹⁸ „Stadion” nr 20 z 15.05.1924 r.

¹⁹ „Niedziela” nr 31 z 31.07.1938 r.

²⁰ „Goniec Częstochowski” nr 203 z 5.09.1926 r.

w zawodach rozegranych w 1926 r. najlepsza okazała się drużyna harcerska z Częstochowy przed drużyną ZS z Blachowni²¹.

Zawody marszowe reklamowane były przez prasę częstochowską oraz ogólnopolską. We wrześniowym numerze „Gońca Częstochowskiego” z 1926 r. znajdujemy następujący fragment artykułu, odnoszący się do tegorocznych zawodów: „marsz ten, jako egzamin sprawności fizycznej przyszłych obrońców kraju, będzie równocześnie wyrazem tężyzny moralnej młodzieży polskiej, bowiem nie tylko siły fizyczne decydują o zwycięstwie zawodnika w tak ciężkim marszu”²².

W ramach przysposobienia wojskowego rozgrywano również tzw. pięciobój wojskowy. W jego skład wchodził marsz na dystansie 6 km, strzelanie z karabinu na odległość 300 m, bieg szturmowy na dystansie 110 m, rzut granatem ręcznym oraz walka na bagnety²³.

Wychowanie fizyczne i sport były obok przysposobienia wojskowego jednym z głównych zadań Związku Strzeleckiego. Ma rację H. Rechowicz pisząc, iż „(...) Związek Strzelecki w zasadzie nie popierał działalności wyczynowej, natomiast troszczył się o masowy rozwój sportu, głównie młodzieży robotniczej i wiejskiej w znacznym stopniu bezrobotnej (...)”²⁴ „Sport w Związku Strzeleckim, jak czytamy w »Roczniku Sportowym« z 1934 r., nie jest sportem dla samego sportu, lecz jest organicznie związany z wykształceniem (...)”²⁵. W latach trzydziestych wśród członków ZS popularność zyskiwały próby w celu uzyskania Państwowej Odznaki Sportowej (POS). Brak źródeł dotyczących stanu posiadania POS przez członków Związku, nie pozwala na szersze omówienie tej kwestii, np. w rozbiu na członków ze środowisk miejskich i wiejskich powiatu częstochowskiego czy też porównanie z innymi powiatami województwa kieleckiego.

Wśród dyscyplin sportowych uprawianych przez członków Związku największym zainteresowaniem cieszyła się lekka atletyka oraz piłka nożna, a także pozostałe gry sportowe. Na terenie obwodu częstochowskiego zorganizowano dwie drużyny piłki nożnej: w Częstochowie i w Rakowie.²⁶ Jedynie pierwsza z nich brała udział w rozgrywkach o mistrzostwo Podokręgu Częstochowskiego Piłki Nożnej. Członkowie ZS corocznie uczestniczyli w Świętach Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Częstochowie oraz innych większych miejscowościach powiatu częstochowskiego. W zawodach przeprowa-

²¹ „Stadion” nr 43 z 28.10.1926 r.

²² Tamże.

²³ „Strzelec” nr 10 z 2.09.1921 r.

²⁴ H. Rechowicz, Polska kultura fizyczna na Śląsku Górnym i Cieszyńskim do 1939 roku, Katowice 1991, s. 107.

²⁵ Rocznik Sportowy z 1934 roku, Warszawa 1934, s. 164.

²⁶ „Strzelec” nr 11 z 23.09.1921 r.

dzanych w Częstochowie, członkowie ZS nie odnosili większych sukcesów, np. w zawodach z okazji Święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w 1928 r. E. Polaczek-Rejenko w biegu na 3.000 m zajął trzecie miejsce²⁷. Diametralnie inaczej przedstawiały się wyniki członków ZS, osiągnięte w zawodach rozgrywanych w ramach Powiatowych Świąt Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Z uwagi na niższy poziom konkurencji, członkowie ZS z powiatu częstochowskiego (bez Częstochowy) zajmowali czołowe miejsca w następujących dyscyplinach: lekkiej atletyce, grach sportowych, pływaniu oraz kajakarstwie. Najlepiej działalność sportowa postawiona była w oddziałach w Kłobucku, Kamienicy Polskiej, Miedźnie, Rakowie, Konopiskach, Podłężu Szlacheckim, Wilkowiecku oraz Zagórz²⁸.

Związek Strzelecki w porównaniu do innych towarzystw i organizacji przysposobienia wojskowego, wychowania fizycznego i sportu posiadał korzystniejsze warunki rozwoju (dotyczy to szczególnie okresu po roku 1926). PKWFiPW i MKWFiPW udzielały ZS pomocy w postaci sprzętu sportowego, opłaty kadry instruktorskiej jak również pieniędzy przeznaczonych na inne wydatki, jak np. zakupu nagród dla zwycięzców zawodów sportowych²⁹. Należy nadmienić, iż pomoc finansowa stanowiła niski procent całej subwencji dla Związku.

Błędne jest stwierdzenie J. Nowaka, który pisze, że działalność związku osłabła w drugiej połowie lat 30-tych, kiedy ograniczono mu dotacje finansowe³⁰. ZS organizował imprezy dochodowe (zabawy taneczne, koncerty) w celu finansowania własnej działalności. W sprawozdaniu wojewody kieleckiego o działalności Związku Strzeleckiego z 7 marca 1937 r. czytamy: „Związek Strzelecki otrzymuje subwencje w pierwszym rzędzie od Powiatowych Komitetów Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Subwencje te stanowią na ogół około 90% wydatków budżetowych tych Komitetów — w myśl zarządzenia PUWFiPW udzielane tylko w sprzęcie szkoleniowym, a nie w gotówce, tak duży udział ZS w subwencji Powiatowych Komitetów Wychowania Fizycznego i przysposobienia Wojskowego wywołuje protesty innych związków prowadzących Przysposobienie Wojskowe i Wychowanie Fizyczne”³¹.

ZS obwodu częstochowskiego współpracował z innymi organizacjami, np. Kolejowym Przysposobieniem Wojskowym, Pocztowym Przysposobieniem

²⁷ APCz, Akta Magistratu miasta Częstochowy (AMmCz), syg. 7758, Sprawy Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, protokół MKWFiPW w sprawie rozdania nagród za zawody sportowe w dniu święta WFiPW rozegrane 3.06.1934 r., bp.

²⁸ „Niedziela” nr 31 z 31.07.1938 r.

²⁹ APCz, AMmCz, syg. 7576, Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, protokół z posiedzenia MKWFiPW (1928), bp.

³⁰ J. Nowak, Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887–1939 (praca doktorska), AWF Wrocław 1973, s. 102.

³¹ WAPK, UWK, syg. 3205 II, Związek Strzelecki, pismo wojewody kieleckiego do MWRiOP z 7.03.1937 r., s. 531–533.

Wojskowym oraz Przysposobieniem Wojskowym Leśników. W trakcie powiatowego zjazdu delegatów Związku Strzeleckiego Ziemi Częstochowskiej, odbytego w marcu 1937 r. pozytywnie oceniono dotychczasową działalność, przede wszystkim w zakresie organizacyjnym i oświatowym³².

Związek Strzelecki prowadził na szeroką skalę akcję przysposobienia wojskowego przedpoborowych mając pod tym względem największe znaczenie wśród towarzystw i organizacji społecznych. Obok dość silnej działalności w Częstochowie, ZS był największą i najsilniejszą organizacją na terenie powiatu częstochowskiego (bez Częstochowy) w zakresie działalności przysposobienia wojskowego, wychowania fizycznego i sportu. Uwidacznia się to w dość dużej ilości oddziałów ZS. W odróżnieniu od innych towarzystw i organizacji społecznych, ZS posiadał w swoich szeregach znaczną liczbę bezrobotnych.

Należy stwierdzić, iż Związek Strzelecki działając na omawianym obszarze wniósł istotny wkład w rozwój przysposobienia wojskowego, jak również poszczególnych dziedzin kultury fizycznej.

Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza

An Outline of the History of the Riflemen Union in the Administrative District of Częstochowa During the Mid-War Period

Summary

The article is the first publication presenting the mid-war history of the Riflemen Union in the district of Częstochowa. The Union was an organization acting in the fields of military training, physical education and sports. The organization played an important role in propagating the above-mentioned activities not only in Częstochowa, but also in the area of the district administered by Częstochowa.

³² „Niedziela” nr 13 z 28.03.1937 r.